

Voedselsysteem 'nu en in de nabije toekomst'

Vragen vanuit de webinar aan Imke de Boer

1. Wat betekent Collectieve Milieugebruiksruimte in NL of EU en wie bepaalt dat voor de komende 10 jaar?

Antwoord: Het is belangrijk om voor de lange termijn duidelijk te krijgen wat de integrale milieugebruiksruimte is. Oftewel: hoeveel land, water en energie mag het voedselsysteem gebruiken, en wat is de emissieruimte (emissies van ammoniak, NOx, broeikasgassen etc). In principe zou je dit soort afspraken op EU niveau moeten maken, of zelfs op globaal niveau. De EAT Lancet commissie heeft hiertoe een eerste aanzet gedaan, maar dit moet ook vertaald worden naar Nederland, en iedere regio in Nederland. Op dit moment zou het helpen om te kijken welke afspraken er voor de toekomst zijn gemaakt t.a.v. stikstof, de habitatrichtlijn, het klimaatakkoord etc, en te kijken wat dat per gebied betekent. Echter ons voedselsysteem heeft ook nog een milieubeslag buiten Nederland, en dat zit nu niet in de huidige regelgeving verwerkt.

2. Waarom geen Landbouwcollectief 2.0 voor eenduidige belangenbehartiging richting NL/EU overheid?

Antwoord: het zou inderdaad interessant zijn om een voedselakkoord te gaan opstellen. Ik spreek hier specifiek over een voedselakkoord en NIET over een landbouw omdat een verandering van het voedselsysteem niet alleen gaat over anders produceren, maar ook over anders consumeren.

3. Hoe ga je in de handelingsruimte om met ruimte voor individuele bedrijven versus die van de landbouwsector in totaal? Leidt dit dan tot regels/grenzen voor individuele ondernemers?

Antwoord: ik denk dat het belangrijk wordt om voor ieder gebied in Nederland een gebiedsproces te gaan doorlopen, samen met burgers (burgerraad). De draagkracht van ieder gebied voor voedselproductie zal duidelijk moeten worden vastgesteld, en samen zul je moeten bepalen waar je voedsel gaat produceren, waar hernieuwbare energie, en waar je gaat wonen en recreëren. Iedere individuele ondernemer zal vervolgens duidelijk moeten maken hoe hij/zij het land gaat beheren, en wat dit betekent voor emissies naar land, lucht of water. Idealiter zouden emissies exact per boerderij willen meten, zodat iedere boer zelf kan bepalen hoe zij/hij produceert met respect voor mens, dier en milieu. Technologie kan hier mogelijk in de toekomst een rol in spelen.

4. Hoe verloopt de meststroom van Kipster? Waar gaat het naartoe?

Antwoord: Kipster streeft er naar om in de toekomst de mest terug te brengen naar het land waar de reststromen die zij aan de kippen voeren vandaan komen. Op dit moment gebeurt dit nog niet.

5. Het verhaal van Imke gaat vooral over de NL markt. Wat betekent dit voor de export? Houden we hier mee op? Kunnen we nog wel produceren voor andere landen?

Antwoord: Het uitgangspunt is dat wij de producten die we in Nederland kunnen produceren ook gaan consumeren. Dit betekent bijvoorbeeld dat we geen aardappelen meer uit Israël zouden moeten importeren, maar onze eigen aardappelen zouden moeten eten. Dit betekent echter niet dat we helemaal geen voedsel meer zullen importeren. Sommige

producten, zoals koffie, chocolade, bananen of citrusfruit kunnen we beter in andere landen produceren, en die producten zullen we blijven importeren. Nu importeren we echter vaak koffie- of cacaobonen, en maken hier koffie of chocolade. Wij stellen voor de verwerkte koffie of de chocolade te kopen, om op die manier de toegevoegde waarde in het land van herkomst te laten. Nederland heeft juist goede graslanden, en zal daarom geschikt zijn voor de productie van zuivel, en wij zullen dus wel zuivel blijven exporteren. De vraag is of we nog nog varkens/kippenvlees/eieren zullen blijven exporteren. Varkens en kippen worden in onze visie gevoerd met reststromen, en het importeren van reststromen is niet logisch. Je kunt die dieren beter houden daar waar de reststromen zijn. De mest kan dan namelijk terug naar het land waar de reststromen vandaan kwamen.

6. Sommige producten kunnen we in NL niet verbouwen. Hoe gaan we om met het gebruik van de 'ecologische ruimte' in andere regio's/landen?

Antwoord: zoals in de vorige vraag aangegeven zullen wij deels producten uit het buitenland blijven importeren, zoals koffie, chocolade, bananen of citrusfruit, en zullen wij zuivel blijven exporteren (binnen de draagkracht van onze ecosystemen). Hierbij lijkt het logisch om de import en export van nutriënten in balans te houden.

7. Mbo'ers zijn gevoelig voor verdienmodellen. Zijn er verdienmodellen ontwikkeld bij de genoemde transitie? En in hoeverre zijn de, tijdens de presentatie, genoemde initiatieven financieel haalbaar?

Antwoord: alle voorbeelden die ik in mijn presentatie noemde zijn bestaande boerenbedrijven, die financieel zelfstandig zijn. Toekomstige boeren moeten op zoek naar andere verdien modellen, deels door bijvoorbeeld rechtstreeks aan consumenten te verkopen (zie ook de tapmelk van Heleen), deels door zich te laten betalen voor het onderhouden van het landschap (MOMA), of de bijdrage aan watermanagement (bijv. Natuurderij Keizersrande).

8. Leidt het verhaal van Imke tot een planeconomie? Ondernemers moeten toch keuzes maken op basis van economische afwegingen?

Antwoord: wij denken dat we toe moeten naar concepten zoals "de brede welvaart". We zullen het behoud van natuurlijk kapitaal (een gezonde bodem, schone lucht en zuiver water, biodiversiteit), en de rechten van mens en dier economisch moeten gaan waarderen in de toekomst, anders zal een transitie naar een gezonde en duurzame toekomst moeizaam worden. Deze discussie krijgt steeds meer aandacht in Nederland.

9. Voor hoeveel boeren is nog plaats in NL over 10 jaar?

Antwoord: deze vraag kan ik echt niet beantwoorden. Ik ben op dit moment bezig met een jonge onderzoeker om te kijken hoeveel en welke plantaardige en dierlijke producten je in NL zou kunnen produceren volgens de uitgangspunten van een circulair voedselsysteem, bij verschillende keuzes t.a.v. import (geen diervoer, ect). De uitkomsten hiervan hoop ik over een klein jaar te kunnen presenteren. We zullen in elk geval toegaan naar minder varkens/kippen, en ook iets minder rundvee. Hoe je die productie vertaalt naar aantal bedrijven is weer een aparte vraag, die wij niet zullen beantwoorden met dat onderzoek.

10. N.a.v. het verhaal van Imke, is het niet verstandiger om te depolitiseren?

Antwoord: wij denken dat iedereen onderdeel is van het huidige voedselsysteem, boeren, burgers, de industrie, de retail, maar ook de overheid. Iedereen zal iets in zijn of haar gedrag moeten veranderen om een duurzaam voedselsysteem vorm te geven. Een van de ideeën is om burgerraden in te stellen, en om samen met die raden per gebied te gaan kijken waar je voedsel wilt produceren, waar hernieuwbare energie, waar huizen en waar we natuurgebieden willen behouden. Zo'n raad moet dan wel een goede afspiegeling zijn van de burgers in het gebied, goed begeleid worden (duidelijk en eerlijke informatie krijgen over de consequenties van de mogelijke keuzes), en echt mandaat krijgen. Op deze manier geef je verantwoordelijkheid aan alle burgers buiten de politiek om. Politiek zal echter ook altijd een

onderdeel blijven van de oplossing, zij zullen bijvoorbeeld duidelijkheid moeten scheppen over de integrale milieugebruiksruimte en het fundament van ons voedselsysteem (o.a. rechten voor mens en dier).

11. In het scenario van de 'Prosument': moeten de huidige ondernemers uitgekocht worden, zodat de gezinnen gaan bepalen wat er op de herenboerderij moet gebeuren? Wie betaalt bepaalt?

Antwoord: In het herenboerenconcept is het inderdaad zo 200 families samen met de boer bepalen wat er wordt geteeld, en hoe. Dit is de reden dat zij zich 'prosumenten' noemen, ze zijn dus zowel consument als producent. De boer is in dienst van de Stichting Herenboeren, het land wordt gepacht. Dit komt omdat dit nieuwe bedrijven zijn, die de afgelopen 10 jaar ontwikkeld zijn. Er zijn echter vele manieren waarop je de consument meer zou kunnen betrekken bij de productie van zijn of haar voedsel. Dit hoeft niet enkel via het concept van de herenboeren. MOMA (More than Milk Amsterdam) probeert consumenten uit Amsterdam die hun producten kopen te betrekken bij de ontwikkeling van het veenweidelandschap. En Onze Markt (parallel aan C'est qui le Patron (wie is de baas) uit Frankrijk) vraagt aan consumenten hoe ze willen dat hun voedsel wordt geproduceerd, en geeft aan wat de bijbehorende eerlijke prijs is, en brengt dit product dan in de markt.

12. Hoe zit het met de opbouw van het OS-gehalte in de bodem van de Boerderij van de Toekomst?

Antwoord: In de boerderij van de toekomst is bodemgezondheid een belangrijk uitgangspunt, en het OS-gehalte van de bodem is dus erg belangrijk. Je zult dus net als in de huidige landbouw moeten zorgen voor een goede gewasrotatie. Dus je wilt niet alleen diversiteit aan teelten in de ruimte, maar zeker ook in de tijd.

13. Pas het voeren van granen aan koeien wel in het beeld van de Boerderij van de Toekomst?

Antwoord: Ons onderzoek laat zien dat je akkerland grotendeels zou moeten benutten voor het produceren van voedsel voor de mens, en niet voor het produceren van diervoer. Tijdens de productie van plantaardig voedsel voor de mens ontstaan er allerlei reststromen, welke vaak heel geschikt zijn als diervoer. In de visie gaan we er daarom vanuit dat je koeien voert met voornamelijk biomassa uit gras, en dat je dit dieet aanvult met reststromen, zoals bierborstel, raapzaadschroot etc.

14. Wat is de titel van het boek?

Antwoord: ik heb 2 boeken laten zien. Het ene boek beschrijft voorbeelden van boeren die het reeds anders doen, en deze boeren passen heel goed in de door ons ontwikkelde visie (*Boer doet leven*). Het andere boek heet "*10 miljard monden*" en bevat het hoofdstuk dat jullie is toegezonden door Cor Duim (Een circulair voedselsysteem: nut en noodzaak).